

## **САДРЖАЈ**

### **ДЕЧИЈИ СПОРТ - ПЕРСПЕКТИВА СТРУКЕ И ПРОФЕСИЈЕ**

1. ДЕЧИЈИ СПОРТ – СВЕТСКА ПЕРСПЕКТИВА СТРУКЕ И ПРОФЕСИЈЕ
2. ДЕЧИЈИ СПОРТ – ЕВРОПСКА И НАЦИОНАЛНА ПЕРСПЕКТИВА СТРУКЕ И ПРОФЕСИЈЕ
3. ОКВИРИ ЗА РАЗВОЈ ДЕЧИЈЕГ СПОРТА И ФИЗИЧКОГ ВАСПИТАЊА
  - 3.1. СПОРТ, КАО ДЕО ИДЕНТИТЕТА САВРЕМЕНЕ ЦИВИЛИЗАЦИЈЕ,
  - 3.2. СОЦИЈАЛНЕ, ОБРАЗОВНЕ И КУЛТУРНЕ ФУНКЦИЈЕ СПОРТА  
- ВРЕДНОСТИ СПОРТА
  - 3.3. СПОРТ: „ШКОЛА ЖИВОТА“
  - 3.4. СПОРТ И ОДРЖИВИ РАЗВОЈ
  - 3.5. ДЕЧИЈИ СПОРТ - АКАДЕМСКА ОБЛАСТ.

## ДЕЧИЈИ СПОРТ - ПЕРСПЕКТИВА СТРУКЕ И ПРОФЕСИЈЕ

Европска унија и шира међународна заједница све више значаја придају спорту и његовој друштвеној улози. Према подацима ЕУ, око 120 милиона становника заједнице (око 1/3 становништва) су чланови једног од 700 000 спортских клубова. Три посто (3%) бруто друштвеног производа се стиче у спорту, док је број запослених у спорту у сталном порасту. На основу тога, модеран спорт се може сматрати врло вредном и значајном економском категоријом за сваки економски систем. До овог је дошло и због велике популарности спорта, коју прихватају активни и пасивни учесници. Према подацима УН кроз спорт се реализује 3% светске економије. Само су права за телевизијске преносе светског првенства у Немачкој (2006) износила преко 1,7 милијарди долара, а права за пренос ОИ из Лондона (2012) су продата за 3,8 милијарди долара. Спортски покрет, нарочито од Олимпијских игара у Барселони (1992), постаје све значајнији чинилац укупног економског и друштвеног развоја, али и фактор развоја појединца. Отварају се радна места која су директно или индиректно повезана са спортом-физичким вежбањем.

Европска комисија за класификацију економских активности (NACE) прати економску активност у области спорта анализирајући два сектора:<sup>1</sup>

- **спортски сектор** или активности које су повезане са вежбањем, и
- **спортску индустрију** која подржава спортске активности и њихов је нераздвојиви део. Скоро 1% запослених у Великој Британији ради у спорту и областима везаним за спорт, што чини 10,8 запослених на 1000 вежбача. Овај однос се разликује унутар ЕУ: у Аустрији 6 запослених иде на 1000 вежбача; у Холандији 5,5; Шпанији 4,8, а у Немачкој 4 запослена на 1000 вежбача, итд. Процењује се да је у САД скоро 300 000 запослених у спорту са пуним радним временом, и милион запослених у спорту са пола радног времена. Укупан обрт капитала у спорту САД у 2007. години процењује се на око 18,5 милијарди долара.

Обележје спорта у 21. веку, како у Европи, тако и у САД, као и већини других региона Света, је велики број професија које се стичу у спортском „производу“. Поред традиционалних професија, као што су наставници физичког васпитања, спортски тренери професионални спортисти, инструктори спортских активности администратори, судије, менаџери, лекари, физиотерапеути, новинари, менаџери спортских објеката, у спорту се отварају и нова радна места. Она се често, по називу и по садржају посла преклапају. Међутим, отвара се простор у ком се запошљавају (Petru, Froberg, Madella, & Tokarski, 2008):

- истраживачи из различитих наука, социолози, психо-терапеути, експерти за информационе системе, документалисти, програмери, статистичари, архивисти  
Веб дизајнери;
- скаути талената, експерти за анализу утакмица и елаборација разноврсних података, агенти;
- аниматори специјалне популације, аниматори у спортском туризму;

---

<sup>1</sup> European Qualification Framework for Lifelong Learning. Commission of the European Communities Sec (2005). 957.

- генерални менаџери, менаџери спортских паркова, организатори спортских манифестација, менаџери фитнеса, ПР менаџери, експерти за комуникације, ТВ редитељи уредници часописа;
- правни саветници, ревизори буџета, експерти за буџет, комерцијалисти, саветници у простору спонзорства, запослени у осигурању, аналитичари тржишта и
- остали.

И поред великог броја стручних профила у спорту, радно место спортског тренера сматра се професијом 21. века. Према подацима Бироа за рад и статистику САД, потреба за радним местима у спорту, у периоду 2006-2016, рашће много брже од просека потреба за осталим професијама.<sup>2</sup>

Радна места у спорту везана су за програме за чије је реализовање потребан **стручњак високих личних и образовних квалитета**. Због тога се, на свим меридијанима, стално дограђују и мењају универзитетски програми за школовање тренера високе компетентности. Промене теку од постојећих према новим програмима, до којих се дошло на основу резултата бројних истраживања у спортским (Starosta & Jevtic, 2009)<sup>3</sup> и другим наукама. Развој животних, професионалних и спортских вештина и способности, чине саставни део програма школовања спортских тренера. На академским институцијама тренери се образују (знања и вештина) за реализовање програма вежбања различитих категорија вежбача. При томе се изучавају физиологија и биомедицинске науке које су повезане са кретањем, као и области које су повезане са клиничким аспектима и факторима ризика у току вежбања. Следе друштвено-хуманистичке науке са педагошко-психолошким дисциплинама и социологијом (опште и спортске). Филозофија и етика спорта постају све значајнији програмски искорак и карактеристика многих факултетских програма. Будући тренери се оспособљавају из области које су повезане са исхраном и контролом телесне тежине, изградњом стандарда професије, безбедносним ризицима и изазовима. Тренери се обучавају за превенцију повреда, организацију и администрацију у спорту, континуирану евалуацију процеса, као и самовредновање. Лични и професионални кодекси су саставни део образовања тренерског кадра.

Велики је број оних који себе виде у областима које припадају спорту. Стога, у процени перспективности струке и науке, као и у процени перспективности професија које су повезане са спортом, пре свих тренера, неопходно имати у виду два критеријума:

- годишњи број дипломираних тренера (на свим образовни нивоима) и
- број радних места.

И поред напора усмерених према уређењу свих сегмената спорта у Србији (Закон о спорту, подзаконска акта, стратешка документа: Стратегија развоја спорта, Акциони план...), још увек није регулисано подручје радних места и професија у спорту, као ни тржиште радне снаге. Због тога није могуће сачинити и приказати процену перспективности професије и струке у Србији.

<sup>2</sup> American College of Sports Medicine (2010). ACSM's Resources for the Personal Trainer. Wolter Kluwer, Lippincott Williams&Wilkins, Philadelphia. [www.acsm.org](http://www.acsm.org)

<sup>3</sup> Научна област, која се, интернационално назива Спортске науке, науке у спорту, Кинезиологија и сл., у Србији имају назив **Физичко васпитање и спорт** и налази се у Пољу друштвено-хуманистичких наука.

Као исход процеса приближавања ЕУ и правилима која владају на овом тржишту радне снаге (табела 2), могло би се претпоставити да ће кретања на тржишту рада у Србији бити слична (као исход приближавања Србије ЕУ).

Табела 2. Квантитативни показатељи односа између броја дипломираних тренера и понуде радних места у ЕУ (Petry, Froberg, Madella, & Tokarski, 2008).

Ниво тренера	Број дипломираних (годишње)	Број радних места	Годишња потреба
Ниво мастера и трогодишњих студија	15.000 + 70.000 = 85.000	120.000	30.000
Ниво двогодишње школе и инструктора спорта	15.000 + 100.000 = 115.000	410.000	100.000
Ниво аниматора спорта	150.000	280 000	70 000

## 2. ДЕЧИЈИ СПОРТ И СВЕТСКА ПЕРСПЕКТИВА СТРУКЕ И ПРОФЕСИЈЕ

У документима Уједињених нација спорт се види као средство у борби за мир и коегзистенцију, пријатељство, кохезију различитости. Кофи Анан, генерални секретар УН је 2000. године, са водећим политичарима, економистима, научницима и верским лидерима усагласио циљеве за Нови миленијум. "Једна карика, она која би повезала свих седам Миленијумских циљева УН, недостаје", констатовао је Анан. Та **карика која недостаје и која је кадра да ствара наднационалне везе цивилног друштва је спорт**, наставио је Анан. Уједињене нације су 2005. годину прогласиле "Годином спорта и физичког васпитања"<sup>4</sup>, а само годину дана раније Европска комисија је реализовала годину "Образовања кроз спорт" (Janssen, et al., 2004). Циљ Европске комисија је охрабривање на сарадњу између образовних институција и спортских организација у функцији веће интеграције спорта и преноса његових вредности у образовање. Проглас који је овим поводом објавила Комисија наводи блиску везу између класичних вредности спорта и развоја демократије, при чему је спорт препознат као моћно друштвено средство у изградњи личног идентитета и искуства на путу у демократију.

Највећа светска спортска организација – Међународни олимпијски комитет (МОК) води и развија олимпијски покрет деловањем преко три стуба, и то:

- олимпијске игре,
- култура и
- одрживи развој.

У приступу дечијем спорту МОК се определио да делује преко сва три стуба, а нарочито преко првог стуба - олимпијских игара. Стратегија да олимпијске игре и спорт буду инспирација младих да живе у складу са друштвеним вредностима, реализовала се од 10-24. августа 2010 године, када су у Сингапуру одржане **Прве олимпијске игре младих**

<sup>4</sup> United Nations (2005). Sport for Development and Peace, Towards Achieving the Millennium Development Goals.

(Youth Olympic Games – YOG)<sup>5</sup>. Овим поводом, бројне активности и програми одвијали су се заједно са програмима такмичења у 26 спортова Летњег програма олимпијских игара младих. Културни и образовни програми чинили су саставни део ових Игара, али и почетак једне нове епохе бриге, коју врхунски-олимпијски спорт мора да посвети младима и њиховом одрастању кроз спорт.

#### Прве олимпијске игре младих - програми за образовни и културни искорак МОК

- Холистички развој спортисте
- Пет тема, 7 форми, 50 активности. Теме: олимпизам, развој друштвених вештина, здрав живот, друштвена односи и одговорност,
- Разговори, радионице, изложбе, практичне активности,
- Фестивали, интерактивне уметничке инсталације, дневне забаве,
- Парк хортикултуре, Острво авантуре,
- Тридесет младих амбасадора,
- Културни и образовни шампиони,
- Млади фотографи и експерти за дигиталне медије,
- Интернет преноси такмичења, културних и образовних програма и
- Промоција програм “Каријера после спорта”

Олимпијске игре су моћно средство усмеравања. Перцепција испитаника широм света о олимпијским играма је да су оне више од спортског догађаја (сматра 76% испитаника), ОИ су више од учешћа и победе (72% испитаника), оне су добар модел улога за децу (72%); **Олимпијске игре су стремљење, оптимизам, инспирација, пријатељство, слава младости, технолошки и економски искорак ...**<sup>6</sup>. У афирмацији спорта у образовању МОК је 2007. године издао мулти културни и мулти језички приручник и базу података образовних пројеката са циљем да се наставницима широм планете осветле правци рада у промоцији вредности спорта и олимпизма. У сарадњи са UNESCO (Образовна, научна и културна организација Уједињених нација), МОК и Организациони комитет Игара у Пекингу су били домаћини V и VI форума спорта, образовања и културе. Закључци ових форума су преточени у образовну и културну платформу Првих олимпијских игара деце и омладине (14-18 година) у Сингапуру-2010, унутар којих ће 3500 учесника учити о вредностима које спорт у остварењу здравог живота.

„Спорт за наду“ је пројекат, који МОК реализује као подстицај да се деци и омладини земаља у развоју обезбеди право на спорт и образовање кроз олимпијске вредности. Први Олимпијски омладински Центар за развој реализује своје програме у Лусаки, Замбија. У овом центру се негује окружење за тренинг, док се, у блиској вези са

<sup>5</sup> Види: [www.oks.org.rs](http://www.oks.org.rs)

<sup>6</sup> Olympic. Official Publication of the Olympic Movement, Review, October-November 2008, Issue 69.

међународним спортским федерацијама промовишу таленат, такмичарски спорт, образовне активности, семинари и радионице за тренере, програми друштвеног развоја. Једном речју, МОК реализује бројне програме који су оријентисани према деци земаља у развоју. Заједничко за све програме је да се као основно средство образовања деце користи спорт (Уганда). У програмима у Ел Салвадору спорт се користи као активност и начин да се деца одврате од криминалитета (програми повећања сигурности на градским улицама). Захваљујући програмима МОКа, на Хаитима се преко 50.000 дечака и девојчица баве спортом и уче како да се заштите од вируса ХИВа. Медицинска комисија МОКа је ангажована на реализацији програма здравог живота међу избегличком популацијом која се обучава здравом исхрани, здравом начину живота и превенцији повреда и зараза. Међународни олимпијски комитет је 2005. године публиковао Приручник за борбу против вируса ХИВа. Овај приручник је преведен на више светских језика. МОК је био активан у пружању помоћи жртвама цунамија у Индонезији (2005) кроз реконструкцију објеката за спорт и кроз коришћење спорта у циљу ресоцијализацији жртва ове природне непогоде.<sup>7</sup>

## **2. ДЕЧИЈИ СПОРТ - ЕВРОПСКА И НАЦИОНАЛНА ПЕРСПЕКТИВА СТРУКЕ И ПРОФЕСИЈЕ**

Европска унија, као организација 27 чланица, дефинише спорт као **"хуману активност која тежи фундаменталним друштвеним, образовним и културним вредностима. Спорт је битан фактор у интеграцији, развоју толеранције, прихватања различитости и "игри по правилима". Велики број докумената, од изјава до Уставне повеље, описују напор ЕУ да се достигне квалитет рада у спорту, да се спорту призна његова образовна, друштвена и културна димензија.**

У Декларацији из Нице, 2000, стоји да *"Унија мора учествовати у промоцији европског спортског наслеђа, поштујући његову специфичну природу, структуру базирану на активности волонтера, социјалну и образовну функцију. Политика и технологија тренинга младих спортиста од животне су важности за развој спорта и, као такве, морају бити подржане од ЕУ. "Спортске федерације заједно са државним властима, где је то могуће, треба да обезбеде тренинг младих спортиста у складу са најбољом праксом, националном и легислативом ЕУ".*

*Активност Уније мора мора развијати европске вредности у спорту кроз промоцију његове лепоте и отвореност, кооперацију између тела одговорних за спорт, заштиту физичког и моралног интегритета спортиста оба пола и нарочито младих."* (Члан III-182, предлога Устава ЕУ).

Спорт је дубоко утемељен у европском цивилном друштву. Његов статус је израз културе живљења и ставова према вредностима које спорт доноси. Иако не постоји јединствен модел спорта у Европи, свих 49 чланица Европског олимпијског комитета промовишу следеће карактеристике спорта:

- демократичност: спорт је отворен за свакога,

---

<sup>7</sup> Sport: Universal Dialogue. The World Forum of Education, Culture and Sport. Forum Barcelona 2004.

- пирамидална устројеност: од клуба у бази до националних федерација на врху пирамиде... (Слика 1)
- максимална заступљеност на локалном, регионалном и националном нивоу.

Спорт у Европи све више добија на значају као једна од најважнијих области за развој здравог и демократског друштва.

Слика 1. Пирамидална организација спортског система и могуће варијације (модификовано према Vaneku)



Поред тога што поштује и примењује општа документа и декларације, кодексе и приручнике, свака од 27 чланица има уређен систем спорта младих. При томе се посебна пажња обраћа планске, програмске, организационе и правне документе, који су везани за:

- проверу врсте прекршаја и евентуалних полицијских и судских досијеа тренера и људи задужених за рад са децом;
- здравствени и психички статус тренера;
- стандарде квалитета тренинга (стандарди према којим клуб мора да испуњава услове за квалитетан за рад са децом), лиценце тренера;
- програме детекције (откривање талената), идентификације (установљавање да је таленат стварно присутан) и развоја талената (програми рада са талентованом децом);
- статус мултиспортских школа и клубова;
- ране уговоре и скауте...

Ирска, као једна од чланица ЕУ, реализује пројекат “Прво деца”, у оквиру кога су дефинисана национална упутства у циљу заштите деце и њихове добробити у спорту.

Чланице ЕУ раде на даљем унапређивању и прилагођавању вредности спорта специфичним потребама детета. У прилог томе говоре и резултати анализе неексперименталног посматрања Савета Европе. На основу анализе стања у дечијем спорту у 27 чланица (Study on training of young sportsmen/women in Europe, 2008<sup>8</sup>), дата су упутства и правац побољшања дечијег спорта путем активности и програма, у којима се дефинишу:

- медицинска брига и анти допинг (обавезност, редовност и садржај медицинских прегледа),
- исхрана младих спортиста,
- заштита од повреда младих спортиста,
- заштита малолетних спортиста,
- обим и учесталост тренинга (од 6-8 год=240 сати/год.; од 9-11 год=240-400 сати/год.; од 12-15 год=до 800 сати/год, од 15-18 год до 1100 сати/год),
- узраст и почетак са тренингом,
- технологија тренинга дечака и девојчица,
- спортске школе и спортска одељења,
- специјализовани спортски центри и Универзитети,
- такмичења талентоване деце и омладине,
- приручници за тренере са поглављима тренинга деце и омладине,
- тренажни програм младих до Олимпијских игара у Лондону,
- “Печат квалитета клуба”,
- спорт у школским програмима до Игара у Лондону,
- измене и допуне закона о спорту у земљама ЕУ, којима се ближе одређује тренинг деце и омладине,
- кампање и нови тренажни објекти,
- нова организациона структура клубова прилагођена потребама спорта деце и омладине,
- приватне академије специјализоване за тренинг младих спортиста,
- допуне програма финансирања дечијег и омладинског спорта (директно из буџета, националне лутрије и фондови помоћи, фондације),
- критеријуми квалитета (број спортиста на тренингу и унутар групе, веза са школама, трајање тренинга и недељни обим тренинга младих, медицинско праћење, спортска опрема и реквизити у тренингу младих, простор за тренинг, опоравак, исхрану...младих спортиста, квалификација и број лекара, квалификација тренера и других...),
- образовање спортиста и истовремена брига о спортској и академској каријери .

Дечији спорт у ЕУ, као и спорт уопште, све више постаје ”спортоцентричан”. Другим речима постојећи систем спорта и систем спорта који се гради, оријентишу се

---

<sup>8</sup> INEUM Consulting, June 2008.



према спортисти-детету и његовим потребама. Чиниоци који окружују дете-спортistu граде најмање три стратума утицаја на његов развој, при чему (Слика 2):

- у централном стратуму се налази спортиста са својим карактеристикама, правима и очекивањима. У њему су чиниоци који директно утичу на одрастања детета - **ужи део система**: родитељи, клуб, вршњаци, школа и атрибути датог спорта,
- у средњем стратуму су **чиниоци система** спорта, и
- у трећем стратуму су чиниоци који припадају **окружењу** система спорта.

Слика 2. Спортцентричност система спорта и дечијег спорта (Јевтић, 2008)



Република Србија, на свом путу ка ЕУ, развија спорт у складу са потребама свог друштва и грађана. **Национална стратегија развоја спорта**, коју је 2008. године усвојила Влада Републике Србије, као **примарни стратешки циљ спорта издваја дечији спорт**. “Физичка неактивност деце, а поготово адолесцената, негативно утиче на њихов физички и духовни развој. Таква ситуација угрожава јавно здравље, а самим тим и здравље појединаца, док истовремено умањује регрутну базу за врхунски спорт. Отуда је дечији спорт основни приоритет Стратегије развоја спорта у Републици Србији” (Службени гласник РС, 2008). Оваква стратешка оријентација Владе и ресорног Министарства настала је на основу сагледавања чињенице да се развој система спорта може обезбедити уколико су, у првом реду, задовољене потребе деце и њиховог спортског и друштвеног развоја.

Ипак, у Србији, у овом миленијуму, спорт деце и омладине сусреће се са сличним проблемима, који су били присутни у физичком васпитању и који, још увек нису сви решени. После вишедеценијског развоја и положеног «теста» оправданости и

неопходности, струка још увек тражи: преиспитивање адекватног обима физичког васпитања у школском програму; квалитет реализовања наставе у предшколском и млађем школском узрасту; недовољан број сала за физичко васпитање опремљених по утврђеним нормативима; проблеми у организовању рада секција и спортских активности ученика. Све то утиче на ерозију квалитета и стандарда наставе физичког васпитања и смањење безбедности ученика. Посебан је проблем лично, недовољно професионално ангажовања једног броја наставника. Деца и омладина имају потребу и право на физичко васпитање као нераздвојив део квалитетног образовања, којим се омогућава перманентан индивидуалан и будући професионалан развој, учи о животу, изграђују етичке вредности, комуникација, сарадња, тимски рад, поштовање других, фер плеј, прихватање победе и пораза, заједнички живот у миру и хармонији. Физичко васпитање је једини школски предмет који је усмерен на физичку активност, физички развој и здравље деце. Због тога те је потребна његова даља афирмација као базичног наставног предмета кроз педагошки процес којим се обезбеђује интегралан развој ума, тела и духа. Наставним планом се мора обезбедити довољан број редовних часова и ванчасовних активности, унутар кога је могуће остварити мисију квалитетног физичког васпитања и школског спорта, али и партнерства са системом спорта. Развој физичког васпитања треба сагледати кроз побољшање програма, простора и опреме, статуса предмета, иницијалне и радне обуке наставника, организовање другачијег система такмичења прилагођеног потребама и интересовањима ученика, као и кроз елаборацију Стратегије у борби против свих форми дискриминације у вези са полом, материјалним стањем, пореклом, положајем, талентом или инвалидитетом (Јевтић, 2006). За Физичко васпитање урађени су национални стандарди за крај обавезног образовања и васпитања. У току је обука наставника за њихову примену. И поред законског регулисања у спорту и стратешких опредељења, биће потребно време да се у спорту, на плану регулисања обавезности, висине стручне спреме тренера, као и доступности, достигне стање које имамо у физичком васпитању - што не значи да смо са њим задовољни.

### **3. ОКВИРИ ЗА РАЗВОЈ ДЕЧИЈЕГ СПОРТА И ФИЗИЧКОГ ВАСПИТАЊА**

У 21. веку спорт ће се неговати као моћно средство подршке у одрастању, развоју животних вештина и навика. Овакав смер се може предвидети, како на основу усвојених документа и резолуција, тако и на основу нивоа и значаја организација које су их усвојиле. Уједињене нације, Европска унија и национални нивои поставили су циљеве везане за афирмацију вредности спорта, од уважавања појединца до целог друштва.

У веку развоја модерног спорта (од Првих олимпијских игара 1896.) изграђене су цивилизацијске вредности спортског покрета због којих је МОК, 2009. године, добио место посматрача у Скупштини УН.

Сумирајући чињенице које говоре у прилог афирмације дечијег спорта, може се закључити да ће истраживачи у спортским, друштвеним и биомедицинским наукама у 21. веку, свој научни оквир за истраживања тражити и налазити у изучавању једног новог броја области спорта:

#### **1. Спорт, као део идентитета савремене цивилизације,**

2. Спорт и његова здравствена, **социјална, образовна и културна функција - вредности спорта:**
  - Спорт као средство
  - Спорт као циљ,
3. **Спорт као „школа живота“**
  - Спорт - точак образовања и васпитања деце,
  - Физичко васпитање као једини образовни предмет оријентисан према ученику,
4. **Спорт и одрживи развој, и**
5. **Дечији спорт као академска област.**

### 3.1. СПОРТ, КАО ДЕО ИДЕНТИТЕТА САВРЕМЕНЕ ЦИВИЛИЗАЦИЈЕ

Спорт, као део **идентитета савремене цивилизације**, развијао се и развија се уз поштовање природних и економских законитости.

*Природне законитости на којима се базира модерни спорт* су карактеристике које припадају биологији човека, отелотворене у вежбачу-спортисти и његовим способностима. Наука је потврдила да континуирано стимулисање људског организма путем планираног и програмираног кретања-вежбања, мења понашање и развија вредности које данас, сва друштва, високо цене и подржавају. Како би се, до краја поштовало биће човека, **врхунски, дечији или масовни спорт мора се одвијати уз поштовање природе човека!**

*Економске законитости модерног спорта:* Модерне Олимпијске игре, као и Светско првенство у фудбалу, велики или мали догађају у спорту, постали су чиниоци којима се повезује животна и социо-економске средина. Ако се анализира материјал за кандидатуру Сиднеја, Атине, Пекинга, Лондона или Рија, за организовање Олимпијских игара, уочава се тежња да се прикаже повезивања спорта и живота становништва, односно да се организацијом великих спортских манифестација обезбеди равнотежа између природе, друштва и економског развоја. Једном речју **економске законитости спорта омогућавају побољшање квалитета живота.**

### 3.2. ЗДРАВСТВЕНА, СОЦИЈАЛНА, ОБРАЗОВНА И КУЛТУРНА ФУНКЦИЈА СПОРТА – ВРЕДНОСТИ СПОРТА

Спорт у свакој земљи „обавља“ велики број **социјалних, образовних и културних функција**, које се у модерној теорији – философији спорта представљају као **ВРЕДНОСТИ СПОРТА**. О спорту се данас пише у многим декларацијама платформама, акционим плановима држава, организација, институција... Свим ти документима је заједничка брига о појединцу и друштву. Заједнички именоватељ ових докумената (национални и интернационални) је јасно препознавање две компоненте спорта у остваривању личних и друштвених стремљења, које се међусобно преплићу: **Спорт као Средство** и **Спорт као Циљ**. Термин и појам спорт не подразумевају само тренинг и такмичење, већ шири контекст, који се односи се и на физичко васпитање, физичко вежбање и укупну физичку активност, која води до бољитка појединца и друштва.

„**Спорт као средство**“ налази се у акционим плановима и агендама образовних, политичких, здравствених.... институција. Све оне теже да користе спорт у подстицању и

афирмацији здравствених, васпитних, образовних, економских, социјалних вредности појединца и друштва. „Спорт као циљ“ подразумева технологију тренинга којом се развијају моторичке способности, уче кретања, стичу знања и разумевање спорта, прихватају вредности и правила спорта, гради социјална компетентности за спорт (тренинг и такмичење)

### 3.3. СПОРТ: „ШКОЛА ЖИВОТА“

Као и у многим савременим друштвима, у Републици Србији спорт је уставна категорија (Устав Републике Србије из 2006. године). Спорт је потреба развоја друштва, али и израз демократичности, која се цени кроз доступност и учешће грађана у спортским активностима (припада корпусу људских права којима се обезбеђује право на здрав и друштвено испуњен живот сваког појединца свих узрасних доба, оба пола, свих раса и степена здравственог стања). Спорт кроз интеграцију физичког, интелектуалног и социјалног развоја учи кооперацији и поштовању, подстиче и побољшава здравље, смањује вероватноћу обољевања. Број вештина и вредности које се развијају и уче кроз спорт није мали. Због тога се, са пуним правом, у Миленијумској Повељи Уједињених нација (2003) каже да је „СПОРТ ШКОЛА ЖИВОТА“.

**Спорт - точак образовања и васпитања деце.** У документу Уједињених нација под насловом „Миленијумски циљеви“ у поглављу „Развој и Мир“<sup>9</sup>, спорт је препознат као „точак“ образовања, а *физичко васпитање као једини образовни предмет* који је оријентисан према ученику, његовом телу, прихватању вредности и стицању навика којима се гради бољи живот. Физичко васпитање је, у свим земљама света, део формалног образовног процеса којим се преносе и усвајају норме, вредности, знања и вештина. Оно је, у исто време и део неформалног образовања (заједно са спортом), унутар кога су у заједничкој мисији ангажовани наставници физичког васпитања, тренери, учитељи, родитељи, вршњаци и у коме се процес образовања одвија у кругу породице, дворишта, ваншколских активности, рекреативних и активности у природи, туризма, систему спорта.

Утврђено је да је успех у појединим академским областима већи и бржи код појединаца који своје школске и ваншколске активности испуњавају спортом. Да постоји веза између спорта и академског постигнућа указује пракса у којој се, на свим водећим светским универзитетима, организују спортске активности и поштују студенти са успесима у спорту. Универзитети, поред образовања, теже изградњи академица способних да отворе свет једне професије (Gallien, 2006). У том отварању - освајању професије, спорт и физичко васпитање су, на свим континентима, веома признато средство. У истом смислу треба разумети "Дворане великана" на универзитетима, у којима се кроз ликове спортиста славе победници, они који симболизују динамику, енергију, такмичарски дух...

Подршка физичком васпитању, и то оној васпитној компоненти, односи се на усвајање навика које од дечијег доба, кроз период зрелости до ране и позне старости, подстичу човека да се бави физичком активношћу, односно воде до концепта "активног животног стила". "Борба" за активни животни стил становништва се, осим у образовном

---

<sup>9</sup> United Nations (2003). Sport for Development and Peace, Towards Achieving the Millennium Development Goals.

систему, реализују и кроз различите националне програме којима се тежи повећању број становништва које се бави спортом. Тако је циљ програма "Активна Аустралија" увећање процента физички активних до 40%; "China national fitness" програм тежи одржавању процента активних од 34% колико је регистровано у 2005; "A sporting Future for All" у Великој Британији тежи проценту од 40% активног становништва, али тек 2020. године. Очигледно је да се иза ових активности не налазе само социјални, васпитни и здравствени разлози, већ и јаки економски разлози, односно на сваки долар уложен у спорт-физичко васпитање друштво уштеди 3.2 долара на здравственој заштити становништва. Према подацима Министарства омладине и спорта Републике Србије (2009) проценат активног становништва у Србији се креће око 8%. Овим бројем су обухваћени појединци који су ангажовани кроз спортски и систем физичког васпитања, као и појединци који упражњавају различите програме физичког вежбања-активности.

Слика 3. Композиција физичког васпитања, програмски и васпитни утицаји (обојени простори, модофиковано, Јевтић 2006)



Наше друштво се мора суочити са чињеницом да ће данашње генерације живети краће од својих родитеља. У Србији смо сведоци последица хроничних незаразних обољења у свим узрастима. Поред тога, статистика годишње региструје неколико стотина утопљеника свих узрасних и социјалних категорија. Због тога не долази у питање потреба изградње концепта "активног животног стила", као афирмације путева за превазилажење негативних утицаја и последица овако озбиљног стања у Србији. Укупну популацију треба образовати за нови начин живота. Академска популација је циљна група коју друштво у развоју треба да усмерава ка новим животним вредностима.

Квалитетно физичко васпитање и спорт су платформа квалитетног живота и дуговечности. Деца, која су најбројнији учесници спортских активности, своја знања, навике и принципе живота могу да уче кроз спорт и физичко васпитање. Без ова два

облика физичког вежбања није могуће планирати, самим тиме, ни остварити активни животни стил. Живећи физички активно појединац гради везу између животног оптимизма, академског и професионалног постигнућа и дуговечности. На вредностима спорта и физичког васпитања, које се уче и прихватају у дечијем узрасту, граде се стратегије борбе против СИДЕ, пушења, алкохолизма, сиромаштва, малолетничке деликвенције... Концепт здравственог образовања (EU Physical Activity Guidelines, 2008<sup>10</sup>) препознаје место и улогу физичког вежбања, које доводи до здравог друштва кроз:

- смањење ризика од кардиоваскуларних обољења;
- превенцију или одлагање појаве повећаног крвног притиска,
- добру кардио-пулмонална функција,
- одржавање метаболичких функција и смањење појаве дијабетеса типа **ИИ**,
- сагоревање масти, контрола телесне тежине и смањење ризика од гојазности,
- подстакнуту минерализацију костију у раном узрасту чиме се доприноси превенцији остеопорозе и прелома костију у старости,
- добро варење и цревни ритам,
- одржавање параметара физичких способности (снаге, издржљивости) што резултује увећањем радних капацитета за професионалну каријеру и свакодневни живот;
- одржавање моторичке функције, укључујући равнотежу и гипкост,
- нижи праг стреса и побољшање квалитета сна,
- изграђен "селф имаге" (слика о себи) и самовредновање, увећање оптимизма и ентузијазма,
- смањено одсуство са посла због здравствених проблема,
- смањен ризик од падова код старијих особа и одлагање појава хроничних болести које прате старење.

#### 3.4. СПОРТ И ОДРЖИВИ РАЗВОЈ

Здравље појединца које се постиже кроз спорт има непосредну улогу у **одрживом развоју** кроз очување равнотеже чинилаца животне и социо-економске средине.

*Физичка активност није само здравље, већ је то здрав - квалитетан начин живљења* (Светска здравствена организација - WHO).

Бављење спортом је у функцији развоја цивилизације и будућности планете и њених становника. Циљ одрживог развоја је јасан: здрава планета, насељена здравим становништвом, здраво друштво и економија, просперитетна будућност. Са тим у вези "одрживост је резултат ефеката спорта на здравље, окружење, друштво. У Платформи ЕУ за деловање у простору исхране, физичке активности и здравље 2008. стоји да се одрживост, у овим сегментима, постиже са:

- 30 минута физичке активности дневно (тиме се обезбеђује значајан здравствени и економски бенефит, нарочито код старијих);
- 30 мин умерене физичке активности 5 пута недељно за особе старости од 18 до 65 године живота, или 20 минута интензивнијег вежбања три пута недељно.
- свакодневним активностима од умереног до вишег интензитета у трајању од 60 минута код деце школског узраста.

---

<sup>10</sup> EU Physical Activity Guidelines (2008). Recommended Policy Actions in Support of Health-Enhancing Physical Activity, Brussels.

**Одрживи развој**, између осталог, подразумева да свако живо биће, као и будуће генерације, имају право на **простор** за животне активности („солидарност у вези са простором“) и да свако живо биће има право на **време**, које ће посветити задовољавању личних потреба („солидарност у вези са временом“) (Ogy, 2004).

Одрживост значи постављање циљева и планирање. Савремени спорт интегрише економску и еколошку одрживост, односно спортом се афирмише став према коме нам је економија потребна данас, а екологија данас и сутра. Другим речима, еколошки пројекти модерног спорта су уједно и јаки економски пројекти. Да би били сигурни да је савремени спорт, уједно, и одржив мора се, како се то већ много пута, у свим областима понавља, „мислити глобално и делати локално“.

“Спорт у сваком углу планете повезује милионе људи, дечака и девојчица, деце, одраслих и старих особа и даје живот многим клубовима, удружењима и институцијама. Спорт је централни елемент друштва” **нераздвојив део одрживог развоја** каже се у *Водичу МОК-а о спорту, животној средини и одрживом развоју*.<sup>11</sup> Међународни олимпијски комитет се залаже за промоцију човековог дигнитета, супротставља се социјалној искључености и подстиче спорт који уједно чува животну средину. Савремено друштво много ради на **остварењу концепта одрживог развоја**. Међународни олимпијски комитет је, за напоре у овој области, награђен од стране УН. Колики и какви су доприноси МОК-а, а нарочито организације олимпијских игара на животно и радно окружење говори следећих «Десет бенефита Пекинга». Бенефити су били претпостављени у плановима о организовању игара. Они су и остварени<sup>12</sup>:

1. медијско покривање је омогућило да у току одржавања Игара засија постојећа друштвена, политичка и економска моћ Кине. Игре су биле подстрек интернационалном дијалогу и подршка Кини да прихвати политику, којом се приближила међународним стандардима, и која је била подстицај за друштвене промене у годинама које следе,
2. «Зелене Игре», у складу са програмом УН, побољшале су услове и квалитет живота у Пекингу: велика пажња посвећена је животној средини: квалитету воде, чистим енергетским изворима, зеленим површинама, биодиверзитету (очувању разноликости у природи) и конзервација. Пекинг је потрошио 16.1 милијарду УС\$ у борби са загађењем и у креирању чистог и зеленог града,
3. образовање младих Кинеза путем спорта и олимпијског духа је обухватило преко 400.000 школа и 400.000.000 деце, колико се цени да је било укључено у процес образовање кроз спорт,
4. Кина је афирмисана као туристичка дестинација и као центар за страна улагања. Било је преко 1,5 милиона посетилаца,
5. афирмисани су здравствени програми за квалитетнији живот становништва,
6. афирмисана су додатна сазнања о западном бизнис менаџменту: знања из прве руке о функционисању западно-капиталистичког тржишта,
7. ОИ су биле културни и подстицај: учење страног језика, чиме се унапредило међукултурно разумевање и основа за трајни мир. Скоро 1 милион грађана Пекинга је учило енглески језик за сусрет са очекиваних 1,5 милиона гостију,

<sup>11</sup> IOC Guide on Sport, Environment and Sustainable Development, 2006.

<sup>12</sup> Olympic. Official Publication of the Olympic Movement, Rewiev, October-November 2008, Issue 69

8. развијен је дух волонтеризма. Више од 1,2 милиона грађана се пријавило за волонтирање на олимпијским и параолимпијским играма,
9. обновљени су културно-уметнички и културно-историјски објекти и простори, које је Кина дала човечанству и
10. било је потребно преко 2 милиона нових радних места (од којих су нека постала и стална), нарочито у делатностима везаним за примену страних језика и помоћних технологија.

Развој моралних и етичких вредности друштва је важно питање у односу спорта и **одрживог развоја**. Афирмација спорта је најбољи начин за развој и прихватање вредности као што су труд, поштовање, солидарност, поверење, коегзистенција и социјална кохезија, етничка, полна и верска толеранција. **Спорт је пут "оздрављења", усмеравања и изградње животног оптимизма и вере, пре свега младих генерација.** Друштво Србије, које је било под утицајем изолације, ратова у окружењу, бомбардовања, хроничног стреса, политичке нестабилности, социјалне неправде транзиције..., требало би да искористи спорт као моћно средство на путу властитог опоравка.

### 3.5. ДЕЧИЈИ СПОРТ: АКАДЕМСКА ОБЛАСТ

**Академске области** се формирају у циљу решавања, између осталог, и друштвених захтева и конкретних проблема. У оквиру теоријских приступа спорту и науци у спорту, све се јасније уочава измењен однос према физичкој активности и спорту најмлађих. Без обзира на то о ком се гледишту или организованом систему ради ("**спорт за децу**", "**деца за спорт**" „**оптимално спортско постигнуће у интересу развоја детета**“ – **види стр** \_\_\_ ) у европским процесима се, као императив, наглашава потреба успостављања "**хуманог света дечијег спорта**". На тај начин обезбеђује се и хумани свет омладинског спорта. Један од услова за обезбеђење "хуманог света дечијег спорта" је изградња теорије, на коју би се наслањала пракса квалитетне физичке и спортске активности деце и омладине. Другим речима, стручњаци и научни радници морали би уложити напор како би се, унутар Теорије спорта и спортског тренинга, као и теорија свих спортских грана, идентификовали и посебно обрадили проблеми дечијег и омладинског спорта. Таквим теоријским приступом, из кога би уследила и пракса, избегла би се ситуација у којој се, у **простор рада са децом и младима, преносе обрасци рада са одраслим и тиме наноси штета, пре свега детету и младој особи, а затим и развоју спорта.**

Изградња теорије и праксе дечијег и омладинског спорта је сложена философска, технолошка и организациона област модерног спорта и образовања. Она није независна од области спортског тренинга већ његова прва, изворна и суштинска страна. Квалитетан дечији спорт гради врхунски спорт, али и много више, он развија навике и вредности за цео живот код великог број учесника у спорту.

За потребе Европске комисије (2008. године) урађено је истраживање (анализа) која описује сву **сложеност простора теорије дечијег спорта**. Истраживањем унутар ЕУ су идентификовани<sup>13</sup>:

---

<sup>13</sup> Study on training of young sportsmen/women in Europe, INEUM Consulting, June 2008



- сложеност система тренинга деце и омладине (организација, финансирање, управљање, специјализовани тренажни центри, однос аматерских и професионалних спортова, место и улога клуба...).
- постојање квалитативних критеријума за акредитацију<sup>14</sup> клуба, спортског центра...а све у функцији заштите младих спортиста. Квалитативни критеријуми су груписани у две групе, и то: критеријуми повезани са системом тренинга деце и омладине, и критеријума који су повезани са развојем младих спортиста (образовање, заштита младих спортиста, компетенција ангажованих појединаца...),
- постојање правних норми и документа, као и планови чланица ЕУ за допуну и измену постојеће регулативе у области дечијег и спорта младих,
- друштвени значај као и финансирање програма и спортских центара, али и израда и примена квалитативних критеријума,
- образовање спортиста, и унутар њега трајање школовања, специјализоване школе и одељења, веза спорта и професионалне каријере, стипендије, етичке норме, програми по окончању спортске каријере,
- тренинг, трајање и учесталост тренинга у односу на узраст, заједнички тренинг дечака и девојчица, **професија и перманентно усавршавање тренера,**
- здравствена брига и заштита, превенција у допингу, здравствене и навике у исхрани, повреде и обољења, заштита малолетника,
- права из уговорног односа, односи спортисте и клуба-савеза, слобода кретања спортисте, компензација за први тренажни клуб, социјално и пензијско осигурање, место становања спортисте. и
- тренинг особа са посебним потребама, регулативни механизми, промоција, инклузија и
- спортске школе.

Чиниоци описани у поглављу Перспективе струке и професије и дечији спорт, са пуно аргумената оправдавају напоре аутора ове књиге да се дечији спорт развија као академска област на Факултету спорта и физичког васпитања Универзитета у Београду, још 2003. године, када је први пут, званично, постао део наставног плана и програма.

---

<sup>14</sup> утврђивање квалитета, на основу кога се добија дозвола за рад

## РЕЗИМЕ

Обележје спорта у 21. веку је велики број традиционалних и нових професија које се стичу у спортском „производу“. И поред великог броја стручних профила у спорту, радно место спортског тренера сматра се професијом 21. века. Радна места у спорту везана су за програме за чије је реализовање потребан **стручњак високих личних и образовних квалитета**. Због тога се стално дограђују и мењају универзитетски програми са циљем школовања тренера високе компетентности. И поред уложеног напора, у Србији нису регулисана радна места и професија у спорту, као ни тржиште радне снаге. Спорт је дубоко утемељен у европском цивилном друштву. Његов статус је израз културе живљења и ставова према вредностима које спорт доноси. Иако не постоји јединствен модел спорта у Европи, свих 49 чланица Европског олимпијског комитета промовишу следеће карактеристике спорта: демократичност; пирамидалну устројеност и максималну заступљеност на локалном, регионалном и националном нивоу. Чланице ЕУ раде на даљем унапређивању и прилагођавању вредности спорта специфичним потребама детета. У 21. веку спорт ће се неговати као моћно средство подршке у одрастању, развоју животних вештина и навика. Истраживачи у спортским, друштвеним и биомедицинским наукама у 21. веку, свој научни оквир за истраживања тражиће и налазити и у изучавању једног новог броја области спорта: **Спорт**, као део идентитета савремене цивилизације; **Спорт** и његове здравствене, социјалне, образовне и културне функције - **Вредности спорта** (Спорт као средство, Спорт као циљ); **Спорт** као „школа живота“ (Спорт - точак образовања и васпитања деце; **Физичко** васпитање као једини образовни предмет оријентисан према ученику); **Спорт** и одрживи развој, и **Дечији спорт као академска област**. У приступу дечијем спорту МОК се определио да делује преко три стуба: олимпијских игара, културе и одрживог развоја. Стратегија да олимпијске игре и спорт буду инспирација младих да живе у складу са друштвеним вредностима, реализовала се 2010. године, када су у Сингапуру одржане **Прве олимпијске игре младих**. Културни и образовни програми чинили су саставни део ових Игара.

## ЛИТЕРАТУРА

American College of Sports Medicine (2010). ACSM's Resources for the Personal Trainer. Wolter Kluwer, Lippincott Williams&Wilkins, Philadelphia. [www.acsm.org](http://www.acsm.org)

Bloyce, D. Smith, A. (2010). *Sport Policy and Development, an introduction*. London and New York: Routledge.

Gallien, L. C. (2006). Sport, Education and Society. 8th FISU Forum, University sport a tool for individual and social development "understanding diversity", Abu Dhabi.

Janssen, J. et al (2004). Education through Sport, An overview of good practices in Europe. Den Haag: Grafimedia Groep.

Јевтић, Б. (2006). Међународне иницијативе и изградња окружења физичког васпитања у Србији. **Иновације у настави**. Београд

Klein, G., Hardman, K., **Coord.** (2008). *Physical Education and Sport Education in European Union*. Paris: Edition Revue EP.S.

Ogy, A. (2004). The contribution of sport to sustainable development. **In Ed. Sport**: Universal Dialogue. The World Forum of Education, Culture and Sport, Forum, Barcelona.

Olympic. Official Publication of the Olympic Movement, Review, October-November 2008, Issue 69.

Petry, K., Froberg, K., Madella, A., & Tokarski, W. (2008). *Higher Education in Sport in Europe*. UK: Meyer-Meyer Sport.

Starosta, W. & Jevtic, B. (2009). Scientific System in Sport and Physical Education. In: *New ideas in fundamentals of human movement and sport science: Current issues and perspective. Monography book of IASK, X Sport Kinetics Conference*. Belgrade, Serbia.

## ДОКУМЕНТА

International Olympic Committee (2006). First Seminar on the Autonomy of the Olympic and Sports Movement. Final Document. Lausanne.

European Council (2000). Declaration on the Specific Characteristics of Sport and its Social Function in Europe, Nice.

European Communities (2007). White Paper on Sport, Luxembourg.

European Qualification Framework for Lifelong Learning. Commission of the European Communities Sec (2005) 957.

EU Physical Activity Guidelines (2008). Recommended Policy Actions in Support of Health-Enhancing Physical Activity, Brussels.

Јевтић, б. (2008). Информациони систем Олимпијског комитета Србије (ОКСИС).

Јевтић, Б. (2006). Систем спорта Републике Србије, предлог. Заједничка седница чинилаца система спорта Србије.

Национална Стратегија развоја спорта у Републици Србији (2009 – 2013) (2008). Министарство омладине и спорта.

Акциони план за спровођење Националне Стратегије развоја спорта у Републици Србији (2009 – 2013) (2009).

Министарство омладине и спорта.

Study on training of young sportsmen/women in Europe, INEUM Consulting, June 2008.

## ВЕБ ПРЕЗЕНТАЦИЈЕ

- Aligning a European Higher Education Structure in Sport Science (AEHESIS), [www.aehesis.com](http://www.aehesis.com)

- European Association of Sport Science (ECSS), [www.ecss.de](http://www.ecss.de)

- European Network of Sport Science, Education and Employment (ENSSEE), [www.enssee.eu](http://www.enssee.eu)

- International Olympic Committee, [www.olympic.org](http://www.olympic.org)

- Олимпијски комитет Србије, [www.oks.org.rs](http://www.oks.org.rs)

- Информациона платформа, Софелија [www.sophelia.eu](http://www.sophelia.eu)